

Významní muži v pravěku

Jejich jména neznáme, avšak víme, že existovali

Pravěkým dějinám rozhodně nechyběly velké dějinné zvraty a dramatické události (a nebylo jich málo), vše je ale zahaleno temnotou a mlčením na věky věků. Pravěké národy nejenom nepoužívaly písmo, ale ho přímo odmítaly (například Keltové či Thrákové je snadno mohli převzít od národů ze Středomoří). Dalo by se říci, že zde vládl kult paměti a zejména osoby duchovního stavu (např. druidové), znaly nazpaměť nesmírné množství mýtů, slovesnosti, tradic atd. Jistě vznikaly pověsti a zkazky o významných lidech, kteří se nějak proslavili. A určitě jich za dlouhá tisíciletí nebylo málo, nicméně zanikly zároveň se svými vyprávěči. Kult paměti na jedné straně, věčné zapomnění pak na straně druhé. Přesto si můžeme alespoň uvést, co nám existenci významných mužů v pravěku nějak naznačuje.

Z doby ledové se zachovaly jeskynní malby zvířat i lidí. Mezi nimi pak velmi známé zpodobení mužské postavy v jelení kůži s parohy z jeskynní malby v Trois-Féres.

Kromě toho, že toto zpodobení velmi připomíná pozdější keltské božstvo Cernunna, je klidně možné, že malba zachycuje významného šamana při obřadu lovecké magie. Šamanské praktiky se považují za jedny z nejstarších náboženských a mystických projevů a samotní šamani, jakožto specialisté na posvátno, bývali bezpochyby sami považováni za lidské bohy.

V době o několik tisíciletí později (před 7 tisíci lety) osídlili značnou část Evropy neolitickí zemědělci. Kromě úctyhodně velkých domů se sedlovou střechou, dlouhých až 40 m a vysokých až 5 m, vznikaly v oblastech podél Dunaje rozlehlé kruhové objekty, známé dnes pod názvem neolitické rondely. V Rakousku, na Moravě, v Čechách a v Německu jich dosud byly objeveny přibližně dvě stovky. Některé o průměru 100 m i více. Většinou byly ohrazeny palisádovým opevněním a příkopem. Uvnitř se našly především kůlové jámy, podle kterých se usuzuje na systém kůlů a bran k zaměřování pozic nebeských těles. Jednalo se o pravěké chrámy a observatoře s kalendářními funkcemi (funkcí se předpokládá víc). Výstavbu těchto objektů nejspíš řídili nějakí specialisté, kteří se vyznali v budování fortifikací a je možné, že putovali z místa na místo jako mnohem později středověcí stavitelé katedrál. Nutno dodat, že v pravěku byla i stavba obyčejného obydlí považována za velmi vážný úkon a doprovázely ji náboženské obřady, jako by šlo přinejmenším o nové budování světa.

S výskytem a obecným využíváním prvních kovových výrobků se šířily znalosti vyhledávání kovových rud a jejich zpracování. Tyto činnosti byly ritualizovány od samých začátků a promítly se také do božských panteonů. V začátcích doby historické byla velmi uznávána původně zřejmě ještě pravěká svatyně černých bohů na ostrově Samothráka. Lze se domnívat, že do slavných mystérií kabeirů se tam dávali zasvěcovat i prospektoři, kteří vyhledávali ložiska rud i na sever od Thrákie. V době bronzové se možná právě takoví mysticky zasvěcení prospektoři, slévači a kováři z Thrákie usadili i pod slovenskými Tatrami poblíž nalezišť měděných rud. V téže době se měla z Krušnohoří transportovat cínová ruda (možná i hotový kov) do achájského Řecka. Stopy kovářských mystérií byly nacházeny i tam, kde by je nikdo nepředpokládal (v době železné například kovárna v jeskynní svatyni Býčí skála v Moravském krasu). Na taviče rud, kováře (i na hrnčíře a hrnčířky) bylo nahlíženo jako na ty, kteří dokázali měnit dílo přírody pomocí ohně. Mezi mystické praktiky v kultu slunce a ohně měla patřit například chůze přes hořící žároviště bosýma nohama, braní rozžhaveného kovu do holých rukou bez známek popálení apod. Mělo zde jít o překonání lidského údělu. Takový jedinec dle tohoto pojetí už přestával být obyčejným člověkem. Odtud báje a mýty o božských kovářích. S kováři byla spjata také prastará šamanská iniciace, například když adept měl velmi intenzivní vidiny, že kováři v podzemí ho rozřezali na kusy a pak jeho tělo znovu poskládali, což bezpochyby alespoň zčásti připomíná pozdější představy o křesťanském pekle. Kolem osob, které používaly oheň k přetváření díla přírody, se za dlouhé věky nahromadilo mnoho představ a pověr.

Mezi významné muže je třeba počítat i duchovní osoby, jako byli později u Keltů druidové, jejichž dobu lze nalézt i u jiných národů a můžeme je předpokládat i v pravěku. Například thrácký prorok a reformátor Zalmoxis se stal velmi významným božstvem dáckého kmenového svazu zřejmě už za svého života. Keltští druidové byli nejenom kněžími, vykladači znamení a obětníky, nýbrž také válečníky, mírovými vyjednávači, lékaři atd.. Jejich organizace přesahovala hranice jednotlivých kmenů a zejména v pohnutých a nadmíru bouřlivých dobách se projevila jako významná jednotící síla. Později v nich římstí dobyvatelé Galie a okupanti viděli největší nebezpečí, a proto mnohé z nich pronásledovali. Druidové byli velmi uznáváni a stávalo se, že při mezikmenových válkách někdy vstoupili mezi vojska, připravená k boji, a docílili toho, že bojovníci jejich výzvy uposlechli a rozešli se do svých domovů.

Mimořádná uznání a pocty odjakživa patřily znamenitým bojovníkům, kteří dosáhli nějakých úspěchů přímo v boji a zaznamenali se tak ve zkazkách a vyprávěních. Za vůbec první bojovníky specialisty snad lze považovat jedince z pozůstatků mezolitické lovecké populace, kteří údajně střežili a chránili některé neolitické osady zemědělců před 7 tisíci lety. Bojovnícké kultury lze však naprosto jistě rozeznat u pasteveckých skupin lidu bojových sekeromlatů, kteří dorazili do střední Evropy z východu (v eneolitu před zhruba 5 tisíci lety) a také u lukostřelců, kteří skoro v téže době přicházeli od jihozápadu. Nicméně ani usedlé zemědělské obyvatelstvo nebylo možné považovat za změkčilé, bezbranné a zcela odevzdané. V eneolitu se začaly projevovat značné etnické pohyby a s tím spojené ozbrojené srážky. V pozdějších dobách bronzových pak tyto bojovné tendence ještě narůstaly. Jako ideál doby bronzové se jeví sluneční hrdina, heros polobůh, v oslnivé bronzové zbroji, oděný do tělového pancíře, s lesklou přilbou a štítem, jedoucí na válečném voze, pobitém naleštěným bronzovým plechem. Takovéto božské bojovníky znázorňuje nejspíš král Salmoneus ze starých řeckých mýtů, který svým vozem, taženým koňským spřežením, projížděl po plátech kovového plechu a takto způsobeným hřmotem hodlal imitovat bouři a hromy, čímž se sám měl připodobnit nebeskému vládci bohů. Pojetí elitních bojovníků, pánů jezdců, vládců nad životy a smrtí, bylo posilováno i nájezdy pasteveckých kmenů, které čas od času pronikly do nitra Evropy s cílem podmanit si pokojné zemědělské obyvatelstvo a vymáhat daně (na konci doby bronzové Kimeriové, v době železné Skythové). Na konci pravěku, v začínající době železné, ovládla značnou část Evropy kultura halštatská. V krátkém období se projevila velmi mocná velmožská vrstva i tam, kde dosud tyto sociální rozdíly nebyly tak patrné. Velmoži působili jako elitní bojovníci, na koních i na vozech. Výjevy z kovových nádob, situl, ukazují naprosto jednotnou kulturu a velmi nápadně připomínají prostředí z homérských eposů. Dá se předpokládat, že v halštatu vládlo stejné (nebo obdobné) pojetí hrdinské cti a slávy jako v homérské Illiadě a Odyssei.

Zatímco v neolitu, na konci doby kamenné, se v archeologických nálezech vyskytuje drtivé množství náboženských předmětů ženských kultů, v následující epoše, v eneolitu (před zhruba 5 tisíci lety), tomu začalo být naopak. Leccos nasvědčuje tomu, že v tomto rodícím se patriarchálním prostředí se i původní obecné vlastnictví z doby prvobytně pospolné postupně dostává do osobního držení vlivných mužů, náčelníků a jiných pohlavářů, a tím i do držení jejich rodin, s čímž je spojeno i nárokování si podílu nejenom na společenské uznání, ale i na moci. S tím souvisely i změny v uspořádání rodiny, např. z původní formy skupinového manželství z neolitu se v eneolitu setkáváme většinou s párovou rodinou (lze usuzovat zejména podle velikostí a vnitřního členění obydlí, atd.). Muži tak zřejmě získávali podstatně větší kontrolu nad ženami, což podle všeho považovali za důležitější ti, kteří měli co odkázat svým potomkům, svým dědicům. V současnosti je aktuální rovněž názor, že eneolit byl věkem tzv. velkých mužů. Těm údajně nezáleželo na hromadění majetku, nýbrž spíše na distribuci a kolování věcí cennějších i takových, které získávaly svoji hodnotu právě změnami svých držitelů, což mělo přinášet utužování přátelských, spojeneckých i jiných společenských vazeb na nezřídka velmi rozlehlých územích. Tito velcí mužové prý nemuseli být nutně nejvyššími náčelníky a pohlaváry. Mohli jimi být i jiní význační muži, třeba i dva i více v jednom klanu, vesnici atd. (Po zkušenostech z naší současné společenské situace po sametové revoluci, kdy začíná vyplouvat na povrch jeden kriminální skandál vrcholných politiků za druhým, nechť si každý učiní svůj obrázek sám, který názor se zdá pravděpodobnější.) Každopádně lze obě verze spojit a nalézt jakýsi kompromis. Přece i takoví nezištní velcí muži mohli existovat (vždyť existují i dnes)...

Ovšem pokud bychom pro eneolit (dobu měděnou) souhlasili s verzí o nezištných velkých mužích, pak ji určitě neobhájíme pro celý zbytek pravěku, trvající dlouhé 2,5 tisíce let. Už ze starší doby bronzové se dochovaly pohřby velmožů, podle všeho nesmírně bohatých a mocných (v kultuře únětické zejména na území Německa, ale i u nás). Na konci pravěku, v začátku doby železné (doba halštatská) pak můžeme, třebaže s jistou nadsázkou, už hovořit o jakési formě pravěkého feudalismu, o věku pravěkých rytířů a dam. Nejbohatší a nejmocnější jezdili na vozech, tažených koňskými spřeženími, ti méně významní na koních. Mezi velmoži a ostatním obyvatelstvem se dají rozeznat značné sociální rozdíly. Šlechta žila většinou na hradištích či menších hradiskách, třeba na jižní Moravě obývala hospodářské dvorce. Podle zobrazení na situlách (kovové nádoby z té doby) je zřejmé přepychové vybavení domů a dvorské prostředí, připomínající prostředí známé z homérských eposů. Nejvýznamnější velmoži měli nepochybně i svoji bojovnickou družinu. Každopádně probíhaly hostiny s pitím piva i vína. A zatímco nápoje nalévaly osoby nižšího stavu, pečení masa na rožnících a jejich rozdělování obstarávali samotní velmoži, a to hlavně podle proslulosti, věrnosti a věhlasu obdarovaných. Také luxusní předměty, zejména z bohatého jihu, které velmoži získávali směnou od kupeckých karavan na slavné jantarové stezce, rozdělovali podle obdobného klíče hlavně svým nejvěrnějším a nejvýznamnějším, přičemž to nejlepší a nejluxusnější si bezpochyby nechávali pro sebe. I pohřby těchto velmožů probíhaly jinak, než u obyčejných lidí. Obvyklé byly i tzv. přídavné pohřby, což se někdy může vykládat jako oběť oblíbené ženy, která svého muže (svého pána i boha v jedné osobě) takto vyprovodila na onen svět. Takovýto druh patriarchálního ritu velmi podrobně popsal o 15 století později arabský cestovatel Ibn Fadlán při pohřbu významného švédského Vikinga na řece Volze.

Když zde hovoříme o významných mužích v pravěku, nemůžeme zcela vynechat ani tzv. institut zbytečné práce. Jakkoliv se tato problematika může zdát nepodstatná, možná i nesmyslná, přece jenom patří k důležitým otázkám, které se dosud nepodařilo plně zodpovědět. Například Krumlovský les na jižní Moravě. Je to oblast, kde se více než 10 tisíc let těžil pazourek, z toho pak zhruba od eneolitu (před 5 tisíci lety) do konce pravěku (před 2.5 tisíci lety) zde přicházeli těžit a opracovávat pazourek, ale skoro nic s sebou neodnášeli a těchto úlomků, úštěpků i hotových artefaktů tam do dnešní doby zůstalo snad až několik stovek tun. Vnucují se otázky, proč tam vlastně chodili pracovat a co je k tomu vedlo. Pazourek to byl dost nekvalitní a pro nástroje nevhodný. Přesto pravěkým mužům (možná i ženám) stál za tu námahu, spojenou někdy i se značně dlouhým cestováním. Samotné prostředí se starými štolami a hromadami, s balvany i stromy, mohlo na pravěké lidi působit zejména viditelnými stopami po pracovní aktivitě dávných předků. Kdo a proč tuto kolektivní zbytečnou práci organizoval, je otázka. Snad samotní velmoži, snad kněží. Nebo snad nějaká organizace na způsob pozdějších keltských druidů? Snad zde šlo o prožitek jakési kolektivní sounáležitosti, možná o výdej a vybití přebytečné lidské energie raději takto, než při nějakém sociálním napětí. Záhada Krumlovského lesa stále zůstává ne zcela zodpovězena a nejspíš má hodně společného s ostatními podobnými záhadami pravěku. Například s budováním slavného anglického Stonehenge z kamenných kvádrů přepravovaných po souši i vodě na značné vzdálenosti. Také s řadami menhirů ve francouzském Carnacu. Připomeňme si i uměle navršené kopce v Anglii. Ale třeba i některá hradiště ve střední Evropě, která ani nemohla být použita pro účinnou obranu. Z celé Evropy bychom příkladů mohli uvést mnohem víc.

Stále existuje celá řada otázek, ale i hypotéz a spekulací. Je moc velká škoda, že třeba pravěká střední Evropa neměla nikdy svého Homéra ani Hérodota, ba ani žádné jiné letopisce, kteří by pro budoucnost zaznamenali alespoň nejvýznamnější události pravěkých dějin a činy velkých osobností, nebo třeba obyčejných smrtelníků. Určitě by to bylo hodně zajímavé čtení...

Použité prameny:

PODBORSKÝ, Vladimír a kol. *Pravěké dějiny Moravy*. V Brně: Muzejní a vlastivědná společnost, 1993. 543 s., [24] s. barev. obr. příl. Vlastivěda moravská. Nová řada Země a lid; sv. 3. ISBN 80-85048-45-0.

PODBORSKÝ, Vladimír. *Pravěká sociokultovní architektura na Moravě*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1999. 319 s. ISBN 80-210-2194-2.

DVOŘÁK, Pavel. *Odkryté dějiny: dávnoveké Slovensko*. 1. vyd. Bratislava: Pravda, 1975. 334 s. Členská knižnica Pravda.

PAULÍK, Jozef. *Praveké umenie na Slovensku*. 1. vyd. Bratislava: Tatran, 1980. 249 s.

ELIADE, Mircea. *Šamanismus a nejstarší techniky extáze*. Vyd. 1. Praha: Argo, 1997. 433 s. ISBN 80-7203-153-8.

ELIADE, Mircea. *Dějiny náboženského myšlení. I, Od doby kamenné po eleusinská mystéria*. 3., opr. vyd. Praha: OIKOYMENH, 2008. 519 s. Dějiny náboženského myšlení; sv. 1. ISBN 978-80-7298-288-2.

ELIADE, Mircea. *Dějiny náboženského myšlení. II, Od Gautamy Buddha k triumfu křesťanství*. 1. vyd. Praha: OIKOYMENH, 1996. 463 s. Oikúmené. ISBN 80-86005-19-4.

PAVELČÍK, Jiří. *Hlinsko: hradisko lidu bádenské kultury*. Olomouc: Vlastivědné muzeum v Olomouci, 2001. 45 s. Archeologické památky střední Moravy; sv. 2. ISBN 80-85037-25-4.

GOLEC, Martin. *Těšetice. VI., Horákovská kultura v těšetickém mikroregionu*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2003. 413 s. Spisy Masarykovy univerzity v Brně. Filozofická fakulta = Opera Universitatis Masarykianae Brunensis. Facultas philosophica; č. 342. ISBN 80-210-3015-1.

HÉRODOTOS. *Dějiny*. 3. vyd., v nakl. Academia 1. Praha: Academia, 2004. 548 s., [20] s. obr. příl. ISBN 80-200-1192-7.

ELIADE, Mircea. *Od Zalmoxida k Čingischánovi: srovnávací studie o náboženstvích a folkloru Dácie a východní Evropy*. Vyd. 1. Praha: Argo, 1997. 218 s. ISBN 80-7203-132-5.

ELIADE, Mircea. *Kováři a alchymisté*. 158 s, nakl. Argo, Praha, ISBN: 8072033204

NEUSTUPNÝ, Jiří. *Náboženství pravěkého lidstva v Čechách a na Moravě*. 2. vyd. Praha: Život a práce, 1940. 151, [I] s.

OLIVA, Martin. *Pravěké hornictví v Krumlovském lese*. Vyd. 1., 469 s, Moravské zemské muzeum Brno, ISBN 978-80-7028-360-5

MYERS, Brendan Cathbad. *Záhadní druidové. Keltská mystika, teorie a praxe*. 1. vydání. Praha: Volvox Globator. 262 s., ISBN 978-80-7207-681-9

SKLENÁŘ, Karel. *Archeologické památky – Čechy Morava Slezsko*, 249 s., nakl. OPTYS Opava, ISBN 80-85819-08-2

PADYCH, Jan. *Pravěké ženy a jejich velké tajemství*. Vyd. 1., Nakl. Daniel Padych, Ostrava, zveřejněno elektronicky na www.padychbooks.com, ISBN 978-80-903492-2-3

V sekci E-KNIHY jsme vydali novinku - šestidílný fantasy román pod souhrnným názvem „Prastará tajemství“. Dobrodružný a mysteriózní příběh byl zasazen do doby halštatské. Autor Jan Padych zde uplatnil některé historické události a kulturní reálie z této epochy.

Úvodní díl poskytujeme **ZDARMA** ke stažení ZDE:

<http://www.padychbooks.com/volne-ke-stazeni-knihy/prastara-tajemstvi-1.dil-syn-vyznamneho>

Ostatní díly lze koupit na našem eshopu ZDE:

<http://www.padychbooks.com/eshop>

Autor článku Padych, článek byl napsán 14.9.2013 11:19.

URL článku: <http://padychbooks.com/clanky/vyznamni-muzi-v-praveku>.